

NAUJOSIOS „BIBLIOGRAFIJOS ŽINIOS“

OSVALDAS JANONIS

Vienas iš valstybinės bibliografijos leidinių bruožų yra jų struktūros stabilumas. Ne išimtis ir Lietuvos valstybinė bibliografija. Einamosios rodyklės „Spaudos metraštis“ struktūra, kuri buvo suformuota 1956 metų pabaigoje, nesikeitė iki 1995 metų pabaigos (ją perėmė ir „Bibliografijos žinios“). Rodyklę sudarė septynios dalys: šešios iš jų buvo skirtos atskiroms dokumentų rūšims (knygoms, periodiniams leidiniams, gaidoms, vaizduojamojo meno spaudiniams, recenzijoms), septintoji – lituanika (iki 1989 m. vidurio – tarybinė lituanika). Periodinių leidinių dalis buvo skelbiama kitų metų pirmajame numeryje (jame buvo pridamos ir pagalbinės rodyklės). Gaidių ir vaizduojamojo meno rodyklės buvo spausdinamos metraščio Nr. 3, 6, 9 ir 12. Kiekviename jo numeryje buvo dedama suvestinė asmenvardžių rodyklė. Metinės pagalbinės rodyklės išeidavo atskiru tomu. Tokia struktūra buvo patogi ir bibliografui, ir informacijos vartotojui. Tiesa, kai kurios bibliotekos metraščių išformuodavo ir įsirišdavo kiekvieną jo dalį atskirai. Tai palengvindavo bibliografinę paiešką, nes neberekėdavo naudotis lentele metraščio numeriui, kuriame yra reikalingi bibliografiniai įrašai, nustatyti.

Ilgametė darbo praktika parodė, kad vienos metraščio dalys parengiamos greičiau, o kitos (pavyzdžiui, straipsnių) – lėčiau. Pastarosios prailgindavo metraščio pasirodymo terminus, dėl to padidėdavo ir taip jau nemažas informacinis intervalas (laiko tarpas nuo dokumento išleidimo iki informacijos apie jį pasirodymo).

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Mokslo taryba 1995 m. lapkričio mėn. 29 d. posėdyje nutarė pertvarkyti „Bibliografijos žinias“. Nuo 1996 metų jos išeina keturiomis dalimis: knygos, serialiniai leidiniai, straipsniai, lituanika. Serialinių leidinių rodyklė bus leidžiama kartą per metus, kitos – kiekvieną mėnesį. Natų ir vaizduojamosios dailės leidinių aprašai pateko į „Knygų“ dalį (jie aprašomi atitinkamų šakinių skyrių specialiuose poskyriuose). Savarankiškus leidinius skirti šioms dviem spaudinių rūšims netikslinga dėl per menko jų skaičiaus (net metinių leidinių apimtis tebūtų keli ar keliolika puslapių). Skelbiant informaciją apie minimų rūšių spaudinius, kiekviename „Knygų“ dalies numeryje gerokai sumažėja informacinis intervalas. Bet terminui „knyga“ šiuo atveju suteikiama platesnė prasmė, o natos išblaškomos po skirtingas „Bibliografijos žinių“ dalis – „Knygos“ ir „Straipsniai“. Toks sprendimas nenorom prasilenkia su Tarptautinio kongreso valstybinės bibliografijos klausimais (1977) rekomendacija einamosios valstybinės bibliografijos leidinius formuoti pagal dokumentų rūšis.

Atroji „Bibliografijos žinių“ dalis pavadinta tikslesniu terminu – „Serialiniai leidiniai“. Jame, be periodinių leidinių, aprašomi mokslo darbai, rinkiniai ir biulete-

niai. Jie aprašomi pagal tarptautinio standartinio bibliografinio aprašo ISBD (S) taisykles. Pagalbinių rodyklių sistema praturtėjo tarptautinių serialinių leidinių numerių rodykle.

Tikslesnis ir trečiosios „Bibliografijos žinių“ dalies pavadinimas – „Straipsniai“. Joje aprašomi straipsniai, dokumentinė medžiaga ir kitos publikacijos. Į ją įtraukiami ir anksčiau savarankiškoje dalyje bibliografuotų recenzijų bei serialiniuose leidiniuose išspausdintų natų aprašai. Labiausiai pasikeitė analizinis aprašas – straipsniai ir kitos publikacijos nuo šiol aprašomi pagal „ISBD taikymo, aprašant sudėtines dalis, taisykles“. Ši „Bibliografijos žinių“ dalis yra solidžiausia.

Aptartos „Bibliografijos žinių“ dalys įvardytos kaip Lietuvos valstybinės bibliografijos rodyklės (sudaromos pagal valstybinį teritorinį principą). Būtent tokį principą šios rūšies leidiniams rekomendavo minėtas tarptautinis kongresas. Ketvirtoji dalis – „Lituanika“ – yra jos priedas. Jame aprašomos lietuvių nacionalinės ir šalytėrinės bibliografijos objekto užsieninės dalys. „Lituanikoje“ taip pat atsirado naujovių – nebetranskribuojamos pavardės, atsisakyta antraščių vertimų į lietuvių kalbą, jau anksčiau griežtesnė tapo medžiagos atranka. Šie pertvarkymai logiški. Tačiau sudarytojai nesiryžo žengti kardinalesnio žingsnio – atskirti nacionalinei ir šalytėrinei bibliografijoms priklausančias dalis, leisti jas skirtingu periodiškumu.

Kai kurie sprendimai bei aprašo dalykai nėra pakankamai suderinti tarp atskirų „Bibliografijos žinių“ dalių. Pavyzdžiui, „Lituanikos“ dalyje, atskleidžiant rinkinių turinį, nurodomi kiekvieno straipsnio puslapiai. Taip galima neturint jo *de visu* lengvai sudaryti analizinį aprašą. Tuo tarpu „Knygų“ dalyje natų rinkiniams skirtuose įrašuose natų puslapiai nenurodomi (Nr. 1, įr. 462 ir kt.).

Taigi „Bibliografijos žinios“ ir toliau lieka tik valstybine *spaudinių* rodykle. Tuo tarpu einamosios valstybinės bibliografijos objektas – visų rūšių dokumentai. Tačiau leidinio struktūra yra tokia, kad bet kuriuo momentu galima pradėti formuoti naujas dalis.

Viena iš bibliografinio įrašo naujovių yra norminis pradmuo. Kitataučių autorių pavardės ir vardai nuo šiol rašomi originalo forma. Atsakomybės duomenys apraše tapo privalomi.

Pasikeitė ir „Bibliografijos žinių“ formatas. A4 formatą tokio pobūdžio leidiniams rekomendavo minėtas kongresas. Bibliografiniai įrašai puslapyje išdėstyti dviem kolonėlėm, todėl juos patogų skaityti, kopijuoti ant tradicinių katalogo kortelių. Tačiau dėl to padidėjo leidinio apimtis (o kartu ir jo kaina). Palyginus „Bibliografijos žinių“ 1995 ir 1996 metų pirmųjų metų numerių apimtį, matyti, kad ji padidėjo nuo 24,5 iki 45,8 apskaitos leidybinių lankų (1,8 karto). Tuo tarpu bendras bibliografinių įrašų skaičius menkai tepadidėjo (271). Apimtis padidėjo ne tik dėl bibliografinio įrašo numerio ir pradmens skelbimo atskiromis eilutėmis, bet ir dėl to, kad atsisakyta santrumpų paantraštiniuose duomenyse. Duomenys, pateikti dokumento antraštiniame lape, padeda jį identifikuoti. Tokiais atvejais minimas sprendimas priimtinas ir, matyt, vienintelis galimas. Paties bibliografo suformuluotuose duomenyse (anksčiau vadintose anotacijose) santrumpos vietos taupymo sumetimais galėjo ir likti.

Taigi lygiavimasis į tarptautinius standartus („kelias į Europą“) brangiai kainuoja. Tačiau jau akivaizdūs ir pertvarkymo privalumai. Padidėjo „Knygų“ dalies operatyvumas. Be to, įstaigos ir organizacijos bei pavieniai asmenys nebebus priversti prunu-meruoti visas „Bibliografijos žinias“, o galės pasirinkti jiems reikalingas dalis.

Kuklioje pratarmėse informacijos vartotojas ras beveik visą jam būtiną informaciją. Neapibrėžti iš esmės liko tik straipsnių atrankos principai. Iš inercijos „Knygų“ dalies pratarmėje dar vartojamas nevykęs ir menotyrininkų seniai užmirštas „vaizduojamojo meno“ terminas. Be to, joje teigiama, kad leidinyje skelbiamos disertacijos. Matyt, turėta omenyje tai, kad aprašomos jų santraukos.

Bibliografijos ir knygotyros centras iš anksto neinformavo apie einamosios valstybinės bibliografijos rodyklės pertvarkymą (kaip ir apie „Ekspresinformacijos apie naujus spaudinius, išėjusius Lietuvoje“ pakeitimus – joje nėra net pratarmės). Pirmųjų numerių pasirodymas sukėlė nemažą sumaištį tarp bibliografų ir informacijos vartotojų. Kurį laiką nuostabą kėlė analizinis aprašas, nes visi buvo įsitikinę, kad jis ir anksčiau atitiko tarptautinio standartinio bibliografinio aprašo reikalavimus. Dabar „Bibliografijos žinios“ praktikams kol kas bus savotišku aprašo vadovėliu, nes neturime nei katalogavimo taisyklių, nei monografinių, serialinių leidinių, kartografinės medžiagos tarptautinio standartinio bibliografinio aprašo (išskyrus bendrąjį) vertimų į lietuvių kalbą (originalai, deja, neprieinami).

Kadangi visos „Bibliografijos žinios“ rengiamos kompiuteriais ir formuojamos bibliografinių duomenų bazės, ateityje atsiveria puiki galimybė greitai išleisti metines (ar didesnę laiko tarpą apimančias) suvestines kai kurių rūšių dokumentų rodykles. Kadangi nustota rengti suvestinę retrospektyvioji valstybinės bibliografijos rodyklė („Lietuvos TSR spauda“ baigiasi 1975 metais), ypač aktualus tampa knygų metinių kumuliacijų leidimas.

Valstybinė bibliografija dar nesureagavo į rinkos ekonomikos reikalavimus. Artimiausias jos uždavinys – pradėti taikyti UNIMARC formatą, dalykinimą, rengti dalykų rodykles, valstybinę bibliografinę informaciją teikti ir kompaktinių diskų pavidalu.